

Kjeller, 30. november 2020

Innspill til Nasjonal handlingsplan for FNs bærekraftsmål

NILU – Norsk institutt for luftforskning er en uavhengig stiftelse etablert i 1969. I det følgende gir NILU sine innspill på arbeidet med bærekraftsmålene, med bakgrunn i vår forskning innen atmosfærens sammensetning, klimaendringer, luftkvalitet, miljøgifter og bærekraftige miljø- og klimaløsninger.

Ren luft og et sunt miljø er avgjørende for å kunne nå de fleste av bærekraftsmålene, og for å kunne opprettholde liv på kloden. Vi vet at en god del menneskelig aktivitet har en negativ innvirkning på atmosfæren og miljøet. Samtidig er denne forståelsen en forutsetning for å utvikle gode løsninger som kan snu den negative utviklingen og finne løsninger som bringer oss over i en bærekraftig økonomi. Kommunal- og moderniseringsdepartementet ønsker innspill og innsikt til arbeidet med en nasjonal handlingsplan for FNs bærekraftsmål, som skal legges frem for Stortinget våren 2021. Vi har valgt å fokusere på følgende problemstillinger, med innspill til tiltak:

- Målgruppe og mål: Hvem skal handlingsplanen rette seg mot og hva skal vi oppnå?
- Hvilke dilemmaer møter din sektor, og hvordan skal vi løse disse dilemmaene?
- Måling/rapportering: Hvordan kan handlingsplanen bidra til bedre måling og rapportering i din sektor?

Målgruppe og mål: Hvem skal handlingsplanen rette seg mot og hva skal vi oppnå?

Bærekraftsmål 1-17: Som utgangspunkt må det etableres en gjennomgripende politikk fundert på bærekraft og forståelsen av at natur, klima, miljø og samfunn henger sammen – noe de samlede bærekraftsmålene også understreker.

Forslag til tiltak:

- Formulere et felles budskap og tydelige felles retningslinjer.
- Skissere rammebetingelser for incentiver som fremmer bærekraftig utvikling samtidig som de innskrenker mulighetene for å drive ikke-bærekraftig.
- Inkludere de samme retningslinjene og rammebetingelsene i det norske utdanningssystemet, slik at barn, unge og unge voksne inkluderes, involveres og får muligheten til å bidra.

Bærekraftsmål 17: FNs bærekraftsmål gjelder for alle nasjoner og alle sektorer i samfunnet, og baserer seg på samarbeid og partnerskap. Dermed må en nasjonal handlingsplan for bærekraftsmålene være rettet mot alle deler av det norske samfunnet (f.eks. byer, virksomheter, skoler, academia, sivilsamfunn og offentlig sektor) på både nasjonalt, regionalt og lokalt nivå.

En effektiv plan vil kreve at alle har felles utgangspunkt, følger de samme retningslinjer og jobber sammen mot de samme målene. Målene bør også defineres både nasjonalt, i forhold til hva vi skal få til i Norge, og internasjonalt, i forhold til hvilke ambisjoner Norge skal ha i bistandssammenheng og i FN-samarbeid.

Del­taker i CIENS og Framsenteret/Associated to CIENS and the Fram Centre – ISO-sertifisert etter/ISO certified according to NS-EN ISO 9001/ISO 14001

NILU – Norsk institutt for luftforskning
Hovedkontor/Main Office:
PO Box 100, NO-2027 KJELLER, Norway
Tlf./Phone: +47 63 89 80 00/Fax: +47 63 89 80 50

NILU – Norsk institutt for luftforskning
Framsenteret / The Fram Centre,
PO Box 6606 Langnes, NO-9296 TROMSØ, Norway
Tlf./Phone: +63 89 80 00

E-mail: nilu@nilu.no
Internet: www.nilu.no
Bank: 5102.05.19030
Foretaksnr./Enterprise no. 941705561

Forslag til tiltak:

- Sette opp delmål og milepæler for hvert mål, med tydelige frister.
- Sørge for at det er enkelt å spore framgang, og samtidig følge opp eventuelle utfordringer og mulige uønskede effekter på andre delmål.
- Samkjøre med European Green Deal (inkl. 'zero pollution strategy', 'Chemicals strategy', 'Circular economy action plan', 'Sustainable European investment plan', 'Industrial strategy'), EUs 8. Miljøhandlingsprogram, og andre internasjonale avtaler og traktater Norge har forpliktet seg til, som Paris/Kyoto-avtalen, Montréalprotokollen, FNs Havforskningstiår, Konvensjonen om langtransportert grenseoverskridende luftforurensning (CLRTAP), Basel, m.fl.

Hvilke dilemmaer møter din sektor, og hvordan skal vi løse disse dilemmaene?

Bærekraftsmål 7, 8, 9 og 12: Bærekraftsmålene er basert på et helhetlig syn på globale utfordringer som miljøforringelse, ulikhet og fattigdom, og en forståelse av at disse utfordringene henger sammen og må håndteres på tvers av land, sektorer og tematiske områder.

Norge står overfor betydelige utfordringer når det gjelder målet om å oppnå bærekraftig forbruk og produksjon, både i og utenfor Norge, samtidig som man sikrer anstendig arbeid og økonomisk vekst. Vårt materielle forbruk driver produksjon også utenfor landets grenser, og vi har dermed et ansvar for å legge til rette for en bærekraftig produksjon som omhandler både klima, miljø og sosiale hensyn.

Samtidig må vi ta inn over oss at innsats beregnet på å oppnå ett mål kan undergrave eller motvirke oppnåelsen av et annet. For å oppnå alle målene må myndighetene, næringslivet og samfunnet tenke helhetlig.

For å oppnå målene må fokus være på å endre våre vanter tankesett, og legge til rette for forskning og innovasjoner.

Forslag til tiltak:

- Utvikle metodikk og etablere standarder for å vurdere alle sider av bærekraftighet.
- Lage en handlingsplan som støtter forskningsinstitusjoner gjennom å utlyse finansieringsordninger for forskning innen kjerneområdene av det som former norsk sosial-økonomisk-miljømessig bærekraft.
- Legge til rette for enkel innrapportering av riktige og nødvendige data som er enkle å kontrollere – noe som samtidig gjør at det blir vanskeligere å «grønnvaske».
- Legge til rette for utvikling av de verktøy og metoder som trengs for å vurdere og utvikle prosesser, systemer og løsninger som fremmer en bærekraftig økonomi.

Bærekraftsmål 11 og 13: Økt urbanisering og den raske utviklingen av nye teknologier og kjemikalier vil gi endringer i utslipp av både miljø- og helseskadelige stoffer og klimagassutslipp. Overvåkningsprogrammer i byene vil gi viktige målbare indikatorer på om utviklingen går i bærekraftig retning m.h.t. helse- miljø og klimapåvirkning.

Forslag til tiltak:

- Etablere byobservatorier for å overvåke og få bedre kunnskap om lokal luftforurensning og klimagassutslipp i byene. Slik kan vi være i forkant på å fange opp nye forurensende stoffer i luften, og kartlegge forekomst og kilde for langt flere helse-, miljø- og klimaskadelige komponenter enn vi gjør i dag.

Bærekraftsmål 12: En stor del av de nødvendige opplysningene som må til for å kunne gjøre en solid evaluering av hvorvidt et samfunn eller en virksomhet er bærekraftig og ansvarlig er per i dag ikke åpent tilgjengelig. Denne mangelen på transparens utgjør et handikap når det gjelder å vurdere ulike løsninger, både nasjonalt og internasjonalt.

Større datatilfang om material- og energibruk samt opprinnelse vil gjøre det enklere å utføre solide livsløpsanalyser samt forske på bærekraftige løsninger. Det vil igjen gjøre det enklere å inngå bærekraftige offentlige avtaler, og både offentlige instanser og privatpersoner vil ha bedre mulighet til å gjøre ansvarlige innkjøp.

Forslag til tiltak:

- Pålegge alle virksomheter å rapportere inn aktuelle bærekraftsdata etter en gitt felles mal som grunnlag for standardiserte metoder for bærekraftsvurdering.
- Pålegge alle virksomheter å vurdere og eventuelt gjennomføre tiltak som vil effektivisere eksisterende virksomhet i.f.t bruk av ressurser (for eks. energi, vann, materialer) og belastning på natur og miljø.
- Skaffe til veie data som gir oversikt over hva Norge forbruker av samlede internasjonale ressurser.
- Få oversikt over forbruket, og «hotspots» der vi enkelt kan gjøre en innsats for effektivisering og å senke forbruksnivået.
- Informere på en måte som ansvarliggjør både virksomheter og den enkelte forbruker.
- Gi kunnskapsbasert veiledning og pålegg om hvordan de kan minske sitt miljø- og klimafotavtrykk.

Bærekraftsmål 12, 13, 14 og 15: Grønn omstilling må omfatte både klima, miljø og samfunn for å få effektiv gjennomføring og synergieffekt. Dersom vi ødelegger miljøet ødelegger vi samtidig klimaet, og grunnlaget for den eksisterende sosialøkonomien.

Men om vi klarer å opprettholde og videreutvikle et sunt miljø vil klimaet nyte godt av dette, og vi legger samtidig et solid grunnlag for levende samfunn der det er ren luft å puste i, meningsfull og trygg sysselsetting og mat nok til alle.

Forslag til tiltak:

- Etablere og finansiere et særskilt tverrfaglig forskningsprogram som fokuserer på å følge opp anbefalingene fra både FNs Ressurspanel (IRP), Klimapanelet (IPCC) og Naturpanelet (IPBES).
- Slik sikre at alle løsninger er omgripende og ses i en bærekraftig sammenheng.
- Etablere tverrfaglige senterutlysninger i regi av Norges Forskningsråd, med hensikt å levere på ett eller flere viktige områder for Norge.

Måling/rapportering: Hvordan kan handlingsplanen bidra til bedre måling og rapportering i din sektor?

Bærekraftsmål 3, 4 og 10: I Norge nyter vi godt av et godt utbygd skole- og helsevesen av god kvalitet og med lave kostnader for den enkelte. Det store flertall av norske borgere har i tillegg tilgang til frisk luft, fri natur og tilstrekkelig mat. Dette gjør at Norge i stor grad oppfyller bærekraftsmålene 3, 4 og 10, om god helse, god utdanning og mindre ulikhet, men det er også privilegier vi kanskje tar for gitt.

Forslag til tiltak:

- Etablere byobservatorier for større grad av overvåking av lokal luftkvalitet i alle de store norske byene. Slik kan vi være i forkant på å fange opp nye forurensende stoffer i luften, og kartlegge forekomst og kilde for langt flere komponenter enn vi gjør i dag.
- Legge opp til skolesamarbeid som involverer data fra byobservatoriene og de andre norske observatoriene, for å fremme kunnskap om både lokal luftkvalitet og global luftforurensning. Her kan NILU vise til flere eksempler, f.eks. kampanjen «Lufta er for alle» som involverte over 30 skoler i Oslo og Viken i 2019 og «Sjekk kunstgressbanen» i 2017 der 286 skoler deltok.
- Videre vil det være hensiktsmessig å etablere master- og doktorgradsstipender knyttet til samme forskningsstrukturer.

Bærekraftsmål 7, 11, 12 og 13: I Norge er vi heldige nok til å ha god luftkvalitet de fleste steder, det meste av året. I tillegg har vi tilgang til forbybar energi. Dette bør ikke holde oss fra å finne gode løsninger som kan være inspirerende for andre, samtidig som det bidrar til å styrke hele sektorer.

Regjeringens handlingsplan bør oppmuntre til å ikke bare tenke «klimautslipp», men til å også inkludere andre indikatorer som har stor innvirkning på den totale belastningen.

I sammenhengen kan NILU blant annet bidra med å knytte kunnskap om økonomisk aktivitet (særlig knyttet til forurensende utslipp til luft) til effekter utslippene har på helse og miljø.

Forslag til tiltak:

- Sette klare målbare delmål og milepæler. De mest egnede indikatorer bør utvikles og etableres i samarbeid med SSB og norske fagmiljøene.
- Gjøre det obligatorisk å sette opp og åpent publisere bærekraftsregnskap, som bl.a. inneholder oversikt over klimagassutslipp, ressursforbruk, energibruk, utslipp av forurensende stoffer m.m. i et livsløpsperspektiv.
- Legge til rette for at forskere kan benytte disse opplysningene til å beregne det samlede globale forbruket, og finne forslag til mer bærekraftige løsninger.
- Oppmuntre forbrukere til å sammenlikne leverandører og gjøre bedre valg. Dette vil igjen bidra til at klima-, miljø- og bærekraftshensyn får en større plass på virksomheters styrende agenda.